

Remissyttrande över ”Mer gemensamma tobaksregler. Ett genomförande av tobaksprodukt-direktivet” (SOU 2015:6), delbetänkande av tobaksdirektivutredningen.

Tobaksfakta – oberoende tankesmedja har beretts tillfälle att yttra sig över rubr. betänkande och vill anföra följande.

Allmänt

Tobaksbruk medför allvarliga hälsorisker och utgör sedan länge en av våra största folkhälsofaror. Fortfarande beräknas cirka 12 000 människor dö varje år i Sverige på grund av sitt tobaksbruk – trots att detta bruk i Sverige är relativt lågt i jämförelse med många andra länder. Samtidigt insjuknar 100 000 per år i rökrelaterade sjukdomar. En minskning av tobaksbruket är det övergripande målet för tobakspolitiken. Riksdag och regering antog i början av 2000-talet ambitiösa delmål för det svenska tobaksarbetet fram till 2014 – mål som inte uppnåddes. De insatser som kunde ha lett till att målen nåtts – många av dem redan genomförda i andra länder – har inte prioriterats, trots att vi sedan länge har åtagit oss att arbeta aktivt mot tobaken, både genom nationella strategier och internationella avtal (i synnerhet WHO:s tobakskonvention).

EU:s tobaksprodukt-direktiv (2014/40/EU) ger nu nya impulser till att förnya och intensifiera tobakspolitiken. En effektiv folkhälsopolitik på tobaksområdet kräver dock fler och större insatser än vad som följer av EU-direktivet. Vi välkomnar därför särskilt de tilläggsdirektiv som regeringen nyligen utfärdat för utredningen (dir. 2015:16). Att införa exponeringsförbud och neutrala förpackningar är ytterst viktiga åtgärder för att motverka tobaksindustrins intensiva arbete för att ständigt värva nya konsumenter bland barn och ungdomar.

Hälsovarningar

Vi tillstyrker införandet av kombinerade (text och bild) hälsovarningar som upptar 65 % av ytan på de största sidorna av förpackningar med tobaksvaror

för rökning (inkl. rökning i vattenpipa). Såväl forskning som erfarenhet visar att hälsovarningar ökar medvetenheten om tobakens hälsorisker och bidrar till att minska tobakskonsumtionen. Ju större varningar, desto mer påverkar de, och allra effektivast är varningar med bilder. Bildvarningar är också en av de åtgärder som finns med i WHO:s tobakskonvention. Hittills (april 2015) har ett 80-tal länder infört, eller beslutat införa, kombinerade hälsovarningar. I flera fall är dessa hälsovarningar större än vad som nu föreskrivs i tobaksproduktdirektivet, som t.ex. i Kanada (75 % av ytan), Thailand (85 %), Nepal (90 %) och Australien (82,5 %).

Vi tillstyrker likaså de föreslagna bestämmelserna om hälsovarningar på andra tobaks- och örtprodukter för rökning. Bruket av sådana produkter innebär att man inhalerar skadliga ämnen från förbränningen av organiskt material, oavsett om produkterna innehåller tobak eller inte. Tobaken är dock hälsoskadlig även i oförbränd form, varför vi även tillstyrker förslagen om hälsovarningar på rökfria produkter.

Tillsatser

Utredningen föreslår – i enlighet med tobaksproduktdirektivet – förbud mot vissa tillsatser i cigaretter och rulltobak. Det gäller särskilt tillsatser som underlättar inhalation, färgar utsläpp eller ger produkten en karaktäristisk smak av t.ex. frukt, godis, mentol osv.

Vi tillstyrker att dessa tillsatser förbjuds. I princip bör inga andra tillsatser kunna tillåtas än sådana som är nödvändiga vid tillverkningen. Utöver tillsatser som i sig är skadliga (t.ex. cancerframkallande i oförbränd form), är det också angeläget att förbjuda de smaktillsatser som ger en karaktäristisk smak av något annat än tobak. Att förändra smaken så att själva tobakens smak försvagas eller döljs, är gravt vilseledande gentemot konsumenterna. I synnerhet kan det underlätta tobaksdebuter bland barn och ungdom, eftersom detta slags smaker både kan upplevas som angenäma eller lockande, och också kan skapa en bild av att produkten är ofarlig eller harmlös eller rentav är särskilt avsedd för barn och ungdom. Vi hänvisar här till vårt bifogade faktablad ”Fakta och myter om smaktillsatser i tobak”. Smaktillsatsernas effekt – som kanske rentav är den direkta avsikten med dem – är således helt oförenlig med folkhälsomålen som i synnerhet avser att skydda barn och ungdomar.

Det som nu sagts gäller även smaktillsatser i snus, som inte omfattas av direktivet i detta avseende. Utredningen har dock i uppdrag att analysera och vid behov lämna förslag på en nationell reglering av snus (och tuggtobak). Utredningen kommer att behandla dessa frågor i sitt slutbetänkande. Vi vill påpeka att denna fråga omfattas av WHO:s tobakskonvention, som Sverige har ratificerat. Vid det möte med parterna i denna konvention som ägde rum 2010, beslutade man införa riktlinjer som rekommenderar förbud eller striktare regler för smaktillsatser i all slags tobak, inklusive snus. Trots starkt motstånd från tobaksindustrin antogs riktlinjerna i full enighet.

Vi vill därför redan nu understryka behovet av att på nationell nivå reglera tillsatser, i synnerhet smaktillsatser, i snus. Användningen av sådana tillsatser har ökat kraftigt under 2000-talet, vilket är den viktigaste förklaringen till det

ökade antalet nya snusmärken och märkesvarianter. Den största snusproducenten tillverkade år 2000 ett 20-tal olika snusprodukter (vilket i sig var betydligt fler än situationen några decennier dessförinnan), medan antalet sorter år 2013 hade mer än fyrdubblats. Det finns numera snus med smak av t.ex. mint, vanilj, viol, lakrits, lime, tranbär, granatäpple, ingefära och apelsin. Flera av dessa smaktillsatser ter sig uppenbart ägnade att göra snuset mer attraktivt för nya konsumenter, dvs. barn och ungdomar (i synnerhet flickor). Det är hög tid för Sverige att leva upp till sina åtaganden som part i tobakskonventionen genom att reglera tillsatser även i snuset.

I den svenska tobakspolitiska debatten hävdas ibland, i synnerhet från tillverkarna, att snuset borde få en mer gynnsam behandling än andra tobaksvaror, eftersom snusning på något sätt skulle bidra till minskad rökning. Detta argument, som i stort sett bygger på myter, behandlas utförligare i bif. faktablad om snus från Tobaksfakta.

Vi konstaterar att snusindustrin och dess allierade redan nu bedriver en omfattande lobbyverksamhet i syfte att motverka en reglering av tillsatserna i snus. Vi vill i detta sammanhang erinra om att Sverige, genom att ratificera tobakskonventionen, även har förpliktat sig att inte låta tobaksindustrin påverka folkhälsopolitiken. I konventionens artikel 5 sägs uttryckligen att parterna, när de fastställer och utformar sin folkhälsopolitik i fråga om tobakskontroll, skall agera för att skydda denna politik från påverkan av kommersiella och andra intressen inom tobaksindustrin. I särskilda riktlinjer understryks att det råder en grundläggande och oöverstiglig konflikt mellan å ena sidan tobaksindustrins och å andra sidan folkhälsans intressen. Tobaksindustrins verksamhet ska därför inte främjas på något som helst sätt. Innehållet i dessa riktlinjer presenteras närmare i Tobaksfaktas faktablad ”Skydda folkhälsopolitiken mot tobaksindustrin – en vägledning” som bifogas.

Rapportering, innehållsreglering m.m.

EU-direktivet kräver en kraftigt ökad rapportering från producenterna avseende ingredienser, hälsoeffekter, konsumentundersökningar etc. Vi tillstyrker dessa rapporteringskrav och till det föreslagna sättet att offentliggöra dem. Samtidigt medför kraven en risk att Folkhälsomyndigheten blir överlupen av data och rapporter med ibland föga värde från folkhälsosynpunkt. Det kan finnas en risk att myndighetens skyldigheter kräver så stora resurser att andra och viktigare uppgifter inom tobaksområdet drabbas. Det är därför angeläget att arbetet med att analysera och värdera dessa uppgifter, liksom med att bedöma om deras innehåll kan aktualisera t.ex. skärpt tobakslagstiftning, dels styrs utifrån ett tydligt folkhälsoperspektiv och dels i görligaste mån samordnas med övriga kompetenta myndigheter inom EU.

Vi tillstyrker även utredningens förslag att förbjuda märkningar med uppgifter om t.ex. halt av vissa beståndsdelar i tobaksrök eller hänvisningar till smak, doft, etc. Sådana uppgifter har i stor utsträckning varit vilseledande och kunnat utnyttjas i producenternas marknadsföring. Vi välkomnar särskilt att dessa förbud även gäller snus.

S.k. e-cigarett bör vara totalförbjudna, bl.a. mot bakgrund av att de riskerar att locka särskilt barn och ungdomar in ett nikotinberoende, som i sig bäddar för en senare övergång till traditionella cigaretter. F.n. tycks ett sådant förbud kunna uppnås genom att e-cigaretterna klassificeras som läkemedel. Om det rent rättsliga läget inte klarnat eller inte lett till sådan klassificering, bör utredningen i sitt slutbetänkande kunna ange hur ett sådant förbud kan införas. Om e-cigarett inte förbjuds, uppkommer en rad problem angående märkning och förpackningsutformning (neutrala paket), innehållskontroll, m.m. Hantering och användning av dessa produkter måste också regleras med hänsyn till de miljörisker de kan förorsaka. Vi hänvisar här till bifogade faktablad ”Fakta och myter om e-cigarett”.

Sammanfattning

Tobaksfakta får alltså sammanfattningsvis framhålla att fortfarande beräknas cirka 12 000 människor dö varje år i Sverige på grund av sitt tobaksbruk, samtidigt som 100 000 per år insjuknar i rökrelaterade sjukdomar. En minskning av tobaksbruket är det övergripande målet för tobakspolitiken. Delmålen för 2014 uppnåddes inte, eftersom de insatser som kunde ha lett till detta inte prioriterades. Sverige lever heller inte upp till sina åtaganden, varken avseende nationella strategier eller internationella avtal (i synnerhet WHO:s tobakskonvention), när det gäller arbetet mot tobaken.

- Vi tillstyrker de förslag som framläggs i betänkandet. Därutöver vill vi framhålla vikten av ytterligare insatser genom införande av
- exponeringsförbud,
- neutrala förpackningar
- strikt reglering av tillsatser, i synnerhet smaktillsatser, i snus, och
- fortsatt förbud mot s.k. e-cigarett.

Stockholm den 22 maj 2015

Göran Boëthius

ordf. Tobaksfakta – oberoende tankesmedja

Bilagor - Faktablad från Tankesmedjan Tobaksfakta:

- Fakta och myter om smaktillsatser i tobak.
- Faktablad om snus
- Skydda folkhälsopolitiken mot tobaksindustrin – en vägledning
- Fakta och myter om e-cigarett.